

УДК 342.951:351.853

Шереметинська О. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету харчових технологій*

Баталова О. А.

*старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету харчових технологій*

Шереметинський М. А.

*старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету харчових технологій*

Sheremetynska O. V.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of Management and Administration Department
National University of Food Technologies*

Batalova H. A.

*Lecturer of Management and Administration Department
National University of Food Technologies*

Sheremetynskiy M. A.

*Lecturer of Management and Administration Department
National University of Food Technologies*

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

FEATURES OF THE CUSTOMS CONTROL AND REGULATION OF CULTURAL VALUES MOVEMENT

Анотація. У роботі розглянуто теоретико-практичні аспекти переміщення культурних цінностей через кордон України. Досліджено діючу нормативну базу в цій сфері та виділено ключові проблеми, що виникають при митному контролі переміщення культурних цінностей через кордон у сучасних умовах. Вивчено склад та структуру культурних цінностей та особливості їх розмитнення. Розглянуто методичні засади оцінки культурних цінностей та особливості контролю з боку митних органів. Запропоновано шляхи вдосконалення механізму розмитнення культурних цінностей, що переміщуються через кордон.

Ключові слова: культурні цінності, зовнішньоекономічна діяльність, переміщення, митний контроль.

Вступ та постановка проблеми. Перевезення культурних цінностей через кордон України ніколи не було простим та безпроблемним. Будучи достатньо специфічним товаром, культурні цінності важко ідентифікувати простому громадянину або рядовому працівнику митниці. Більш того, вони є популярним предметом контрабанди, адже при достатньо скромних габаритах та невеликій впізнаваності об'єкти культурної цінності можуть коштувати мільйони.

На даний момент на території України діє певний перелік законодавчих актів, а також існує встановлений порядок митного контролю культурних цінностей, проте він не є досконалим.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючими обсягами переміщення культурних цінностей а також наявними проблемами у сфері митного регулювання цього напрямку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості митного контролю культурних цінностей і перспективи регулювання цього напрямку досліджували багато вітчизняних і зарубіжних фахівців. Вагомий внесок у розвиток даної наукової проблематики зробили Пучков А., Дем'янчук С., Гаращук В., Ківалов С., Гребельник О.,

Бережнюк І. та ін. Але недостатньо досліджено проблеми, що виникають у фізичних осіб, які здійснюють переміщення культурних цінностей через кордон.

Метою даної роботи є дослідження механізмів митного контролю культурних цінностей, нормативної законодавчої бази, що регулює дане питання, існуючих проблем цього сектору та шляхів їх вирішення.

Результати дослідження. Переміщення через митний кордон України культурних цінностей здійснюється відповідно до Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», який регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, і спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури [7].

Культурні цінності (згідно зі ст. 1 вищезазначеного Закону) – це об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме:

- оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких

матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва;

- предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією, наукою і культурою, а також такі, що стосуються життя та діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва;

- предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок;

- складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;

- старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції;

- манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції;

- унікальні та рідкісні музичні інструменти;

- різноманітні види зброї, що мають художню, історичну, етнографічну та наукову цінність;

- рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, окремо чи в колекції;

- рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування;

- зоологічні колекції, що становлять наукову, культурно-освітню, навчально-виховну або естетичну цінність;

- рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології [9].

Культурні цінності, що тимчасово ввозяться в Україну, підлягають реєстрації в порядку, встановленому Державною службою контролю за переміщенням культурних цінностей разом із Державною митною службою України.

Митні органи здійснюють контроль переміщення культурних цінностей через митний кордон України у взаємодії зі спеціально уповноваженим державним органом по контролю переміщення культурних цінностей через державний кордон України та спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства в порядку, встановленому законом [3].

Відповідно до ст. 27 Митного кодексу України, товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати контролю переміщення культурних цінностей.

Митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, завершується тільки після здійснення огляду культурних цінностей працівником митниці та перевірки відповідних документів, що засвідчують їх походження та вартість.

Ст. 8 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.99 р. № 1068-XIV визначено, що спеціально уповноваженим державним органом виконавчої влади по контролю переміщення культурних цінностей через державний кордон України є Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України при Міністерстві культури і мистецтв України.

Державна служба контролю виконує покладені на неї завдання у взаємодії з Головним архівним управлінням України, Національною комісією з питань повернення в Україну культурних цінностей, Державною митною службою України, правоохоронними органами.

Крім цього, згідно зі ст. 21 Закону, культурні цінності, що ввозяться в Україну, підлягають реєстрації в порядку, встановленому Міністерством культури і мистецтв України, Головним архівним управлінням України разом із Державною митною службою України. Під час ввезення

культурних цінностей на територію України митному органу подається свідоцтво на право їх вивезення, якщо це передбачено законодавством держави, звідки ввозяться культурні цінності. Видачу свідоцтва здійснює Державна служба контролю або уповноважений Державної служби контролю з певною територією обслуговування в таких містах, як Київ, Дніпропетровськ, Одеса, Чернівці, Ужгород, Херсон.

За відсутності такого свідоцтва ввезені цінності підлягають затриманню митними органами України до встановлення їх власника та одержання його доручення щодо подальшого переміщення або використання цих цінностей. Таке доручення має бути підтверджене дипломатичним представництвом або консульською установою країни, громадянином якої є власник культурних цінностей.

Вивезенню з України не підлягають:

- культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання;

- культурні цінності, включені до Національного архівного фонду;

- культурні цінності, включені до Музейного фонду України [9].

Культурні цінності, що вивозяться з України, декларуються в установленому законодавством порядку митному органу України, який здійснює контроль їх переміщення, та митне оформлення декларування здійснюється на умовах, установлених частинами 1, 4–8, 10 ст. 374 Митного кодексу України [4].

Під час здійснення контролю мистецтвознавець (у разі його наявності) та посадова особа митного органу звіряють подані культурні цінності з інформацією, що міститься у свідоцтві та доданих до нього переліку і фотографіях, оформлених відповідно до вимог законодавства. Свідоцтво залишається в митному органі, який здійснив їх митне оформлення.

Якщо культурні цінності не відповідають інформації, що міститься у свідоцтві та/або доданих до нього переліку і фотографіях, мистецтвознавець на зворотному боці свідоцтва робить запис «Заявлені до вивезення культурні цінності не відповідають тим, що подані для контролю», проставляє відтиск особистої номерної печатки, дату, у відтиску печатки – підпис і вилучає це свідоцтво.

При вилученні свідоцтва мистецтвознавець складає акт про вилучення свідоцтва (у двох примірниках), який підписують власник культурних цінностей, мистецтвознавець та посадова особа митного органу. Вилучене свідоцтво та акт передаються до Державної служби контролю, яка вносить до Реєстру порушень порядку переміщення культурних цінностей через державний кордон України дані про власника цієї культурної цінності з подальшим наданням такої інформації правоохоронним органам. Другий примірник акту залишається у власника культурних цінностей.

Підставою для ввезення культурних цінностей на митну територію України є подання митному органу свідоцтва на право їх вивезення, якщо це передбачено законодавством держави, звідки вивозяться культурні цінності. За відсутності такого свідоцтва ввезені цінності підлягають затриманню митними органами України до встановлення їх власника та одержання його доручення щодо подальшого переміщення або використання цих цінностей.

Таке доручення має бути підтверджене дипломатичним представництвом або консульською установою країни, громадянином якої є власник культурних цінностей [9]. Пропуск та оподаткування культурних цінностей, які ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України, здійснюється наступним чином.

Товари (за винятком підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 1 000 євро, що ввозяться громадянами на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, не підлягають письмовому декларуванню. Якщо сумарна фактурна вартість становить більше 1 000 євро та/або загальна вага становить більше 50 кг, товар підлягає письмовому декларуванню та оподатковується ввізним митом за ставкою 10% і податком на додану вартість за ставкою, встановленою Податковим кодексом України. Також письмовому декларуванню підлягають цінності, виготовлені 50 і більше років тому, незалежно від їх вартості та способу переміщення через митний кордон України [1].

На сьогоднішній день існує три форми свідоцтва або ліцензії. Разова ліцензія видається на вивезення з метою відчуження культурної цінності і на тимчасове вивезення культурної цінності. Отримує її людина, яка вивозить культурну цінність. Більше того, така ліцензія може бути видана на цілий список культурних цінностей, які повинні бути одного типу, вивозитися з одного місця і ввезитися, якщо це тимчасове ввезення, знову-таки тільки через той самий пункт.

Другий вид ліцензії – це тимчасова ліцензія, яка, за умови гарантії, припускає термін дії три роки. Тобто її отримує людина, яка постійно на певний термін вивозить якусь культурну цінність. Наприклад, при гастрольній діяльності це можуть бути костюми чи музичний інструмент.

Третій вид ліцензії – загальна ліцензія, яка дається довгостроково, вона багаторазова. У різних країнах термін різний, у французів, наприклад, він становить 20 років. Але це знову все-таки тимчасове ввезення. У січні 2004 р. в Україні було спрощено формуляри для отримання цієї ліцензії і прийнято як можливий варіант електронну форму зазначеної ліцензії. Це спрощує процедуру та наближує Україну до європейського досвіду.

Проте проблема в тому, що в країнах Європи ця ліцензія хоч і видається державними компетентними службами, аналогічними нашій Держслужбі контролю вивезення культурних цінностей, проте самі бланки та дозвільні документи, а отже, і первинний контроль здійснюється в

митній адміністрації. Більше того, держава встановлює, яким митницям, тобто яким митним бюро вона дає право на видачу цих документів. Тобто ввезення передбачає лише реєстрацію в Держслужбі контролю. Згідно з українським законодавством, митниця повинна здійснити свій контроль, дублюючи функції інших компетентних органів та витрачаючи на це масу часу.

У багатьох іноземців виникають проблеми при переміщенні культурних цінностей на територію України. Наприклад, іноземець може завезти певні цінності на нашу територію, проте зіткнеться з проблемою під час її вивезення назад. Це відбувається тому, що немає координації вітчизняної системи з європейською та зі світовою системами. Поки держава не вирішить це питання – спрощення ввезення, тимчасове ввезення або ввезення з метою відчуження, – ефективність контролю переміщення культурних цінностей буде низькою, оскільки виникатиме питання, наскільки законно вивезені культурні цінності з інших країн. За українським законодавством необхідно, щоб культурні цінності були законно ввезені, тобто необхідна наявність дозвільного документа, якщо він передбачається тією країною, звідки вивозиться предмет. Проте до кінця не зрозуміло, що робити, якщо країна походження не видає такий документ, не вбачаючи в цьому необхідності, або людина не знала про особливості митного контролю культурних цінностей на території України і вчасно не звернулася до свого консульства.

Висновки. Підводячи підсумки, необхідно сказати, що Україна на даний момент приймає активну участь у процесах реформації митного контролю культурних цінностей, проте існує широкий спектр проблем у цій області, що потребують вирішення. Таким чином, на шляху до покращення ситуації та вирішення проблеми варто адаптувати законодавчі норми та параметри дозвільної документації у відповідності з європейськими. Другий момент полягає в необхідності розширення присутності компетентних органів, які зможуть видавати ліцензії на вивезення культурних цінностей, адже наявність представництв лише у великих містах обмежує можливості тих, хто живе в більш віддалених точках.

Список використаних джерел:

1. Гаращук В.М. Митний контроль в Україні: шляхи становлення й розвитку / В.М. Гаращук // Проблеми законності. – 2004. – Вип. 66. – С. 97–103.
2. Дем'янчук С.Г. Моделі гуманізованого митного контролю / С.Г. Дем'янчук // Проблеми інформатизації та управління. – 2004. – Вип. 9. – С. 56–59.
3. Корнева Т.В. Митний контроль в Україні: організаційно-правові питання / Т.В. Корнева. – К., 2003.
4. Митний кодекс України // «Голос України». – 2012. – №№ 73–74.
5. Пахомов С.І. Деякі проблемні питання застосування митного законодавства України / С.І. Пахомов // Митна справа. – 2002. – № 3. – С. 47–50.
6. Рекомендації Президії Вишого господарського суду України від 14.07.2005 р. № 04-5/218 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства України з питань митної справи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
7. Шеремета П.М. Правове регулювання митної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / П.М. Шеремета. – Одеса, 1999.
8. Закон «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Анотація. В работе рассмотрены теоретико-практические аспекты перемещения культурных ценностей через границу Украины. Исследована действующая нормативная база в этой сфере и выделены ключевые проблемы, возникающие при таможенном контроле перемещения культурных ценностей через границу в современных условиях. Изучены состав и структура культурных ценностей и особенности их растаможивания. Рассмотрены методические основы оценки культурных ценностей и особенности контроля со стороны таможенных органов. Предложены пути совершенствования механизма растаможивания культурных ценностей, перемещаемых через границу.

Ключевые слова: культурные ценности, внешнеэкономическая деятельность, перемещение, таможенный контроль.

Summary. In this article have been considered the theoretical and practical aspects of cultural value movement across the Ukrainian borderline. The current regulatory framework has researched and keys problems which increased during the custom control of cultural value in current condition have defined. Studied composition and structure of cultural values and features of their clearance. Methodical bases of assessment of cultural values and features of control by the customs authorities. Ways of improving the mechanism of clearance of cultural property moving across the border.

Key words: cultural value, foreign economic activity, movement, custom control.